

XXIV. ÉVFOLYAM 5. SZÁM 2014.

ZeneSzó

A MAGYAR KÓRUSOK ÉS ZENEKAROK SZÖVETSÉGE - KÓTA LAPJA

DR. OLSVAI IMRE 1931. 04. 02. - 2014. 02. 19.

Dr. Olsvai Imrére emlékezünk (Dr. Gerzánics Magdolna)	3-4. oldal
„Laetatus sum... Örvendeztem...” A VI. Váci Nemzetközi Gregorián Fesztivál (Vadas Tamás)	4-7. oldal
Festival Coral International Liviu Borland - 2014 (Kollár Éva)	8. oldal
A Budapesti Monteverdi Kórus sikere Olaszországban a XIX. Mito Fesztiválon, Milánóban (Kollár Éva)	9. oldal
NépZeneSzó	
Mindig dallal „Ködellik a Mátra” (Dr. Gerzánics Magdolna)	10-11. oldal
Nagykorú lett az Egri Népzenei Gála (Dr. Fehér Anikó)	12. oldal
Könyvajánló: Joób Árpád - Félre bánat, félre bú ((Dr. Gerzánics Magdolna))	13. oldal
CD Ismertető: Elindult Mária... (Dr. Gerzánics Magdolna)	13. oldal
Megtalálták a legrégebbi Hummelt Németországban (Wilfried Ulrich, ford.: Trautwein Tímea)	14-16. oldal
Kórusverseny Svájcban (Rozgonyi Éva)	16-18. oldal
A Zene Világnapja ünnepség Aszódon - 2014. (Györfi Márta)	18. oldal
Egy kis technika... 103. (Dr. Bruckner Adrienne)	19. oldal
„Laetatus sum... Örvendeztem...” A VI. Váci Nemzetközi Gregorián Fesztivál	20. oldal

ÉVFORDULÓK

185 éve született **Anton Rubinstein** orosz zongoraművész, zeneszerző, karmester 1829. 11. 16.

120 éve hunyt el **Anton Rubinstein** orosz zongoraművész, zeneszerző, karmester 1894. 11. 08.

140 éve született **Lichtenberg Emil** karmester és zenei író 1874. 04. 02.

70 éve hunyt el **Lichtenberg Emil** karmester és zenei író 1944. 12. 06.

2014 ŐSZI KONCERTEK:

ÜNNEPI SZERZŐI HANGVERSENY BÁRDOS LAJOS SZÜLETÉSÉNEK 115. ÉVFORDULÓJA TISZTELETÉRE

2014. október 4. 17.00 óra Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium Díszterme

ÜNNEPI HANGVERSENY

AZ 1956-OS FORRADALOM EMLÉKÉRE

2014. október 23. 20.00 óra Mátyás Templom

A KÓTA HANGVERSENYSOROZATA

CHRISTOPH WILLIBALD GLUCK SZÜLETÉSÉNEK 300.

ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

Gluck: Orfeo ed Euridice- az 1762-es bécsi változat keresztmetszete

Debrecen: 2014. október 26-án, 17.00 óra, Déri Múzeum Díszterme (4026 Debrecen, Déri tér 1)

Vezényel: Balogh József

Budapest: 2014. november 18-án, 19.00 óra, Zuglói Szent István

Zeneház Nagyterme (1145 Budapest, Columbus u. 11.)

Vezényel: Horváth Gábor

Tatabánya: 2014. nov. 16-án 16.00 óra, Széchenyi Művelődési

Ház Színházterme (2800 Tatabánya, Szent István út 7.)

Vezényel: Román Géza

Várpalota: 2014. november 23-án 16.00 óra, Thury György Vár Színházterme (8100 Várpalota, Hunyadi Mátyás Tér 1.)

Vezényel: Román Géza, Somos Csaba

Győr: 2014. december 7-én 18.00 óra, Széchenyi Egyetem (Zsinagóga) hangversenyterme (9026 Győr, Egyetem tér 1.)

Vezényel: Ménesi Gergely

Veszprém: 2014. december 9-én 18.00 óra, Egyetem Aulája

8200 Veszprém, Egyetem utca.10.

Vezényel: Ménesi Gergely

Budapest: 2015. február 6-án 19.00 óra, Duna Palota Színház-

terme 1051 Budapest, Zrínyi u. 5.

Vezényel: Somos Csaba

REPERTOÁRBŐVÍTŐ SZAKMAI NAP ÉS

KARDOS PÁL EMLÉKKONCERT

2014. november 15. – Szakmai nap: 9.00 óra, Kardos Pál koncert:

17.00 óra, helyszín: Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium

ÜNNEPI HANGVERSENY

KODÁLY ZOLTÁN SZÜLETÉSNAPI ALKALMÁBÓL

2014. december 16. 19.30 óra, Zeneakadémia

Dr. OLSVAI IMRÉRE EMLÉKEZÜNK

„Amíg a halál nem keres,
Elvagyunk nélküled Uram,
De vádlott lesz minden felperes,
Ha rájön, hogy nincs több futam.”

Vári Fábián László: Alkonyra járnak a jelek

BÚCSÚZUNK, DE A TANÁR ÚR ITT MARAD VELÜNK

Pótolhatatlan veszteség érte a magyar zenetudományt, a magyar népzeneét. Meghalt **dr. Olsvai Imre**, a MTA Zenetudományi Intézetének nyugalmazott főmunkatársa. Nem „csak” fiai, közelebbi családja siratja, de számos népzenei, zenei csoport, emberek, akiknek ő volt a TANÁR ÚR, nem beszélve a kedves kollégákról.

Április 2-án lett volna 83 esztendő.

Hosszú évek óta betegeskedett, de a szenvedést szóltalanul tűrte, s még humorizálni is képes volt betegsége apropóján. Elmondta, hogy a heti háromszori, 4 órás kezelése alatt, milyen hangokat hall abból a szerkentyűből, amelyet két tüvel vezetnek be a karjába; „először csak egy „sima” d-t, később, e-fisz-e-t hallok – mondta s közben énekelte – , de a cisz meg ne szólaljon, mert akkor összeszaladnak az ápolónők, az a ‘vészhang’. Hogy mi történik ilyenkor, azt nem tudom, de ott is el lehet tölteni az időt”

Vallomása szerint, tudat alatt, már gyermekkorában fogékonnyá vált a népdal iránt. Részben külső környezetéből, részben pedig az esztergomi Bencés Gimnáziumba járó bátyjától (Vavrincez Béla).

Így hát, természetes és egyenes útja volt a Zeneakadémiára, ahol – többek között, **Kodály Zoltán** és **Szervánszky Endre** tanítványaként 1956-ban zenetudományi – népzene-kutatói, majd '58-ban zeneszerzői diplomát kapott (szín jelesen). A Népművészeti Intézetben, utána a Magyar Tudományos Akadémia Népzene-kutató csoportjában dolgozott. Kodály Zoltán kitüntető kívánságára, **Egyiptomban** és **Kubában** is végzett kutatásokat, a környező országokon kívül.

A '74-es fúzió után a Zenetudományi Intézet tudományos, majd főmunkatársa lett. 1998-ban nyugdíjazták, ám azóta is, folyamatosan bejárt és végezte, hihetetlenül magas szintű munkáját.

Fő tevékenysége mellett, intenzíven foglalkozott oktató-közművelő feladatokkal is. Ennek megfelelően, az ELTE Folklor Tanszékén időszakosan, a Miskolci Egyetemen 6 évig (itt avatták díszdoktorrá), a Nyíregyházi Főiskolán folyamatosan tanított népzeneismeretet, gyűjtésmódszertant, gyakorlati hagyományörzést és ápolást.

Mindezt persze, nyári tanfolyamokon, szabadegyetemen, rádióműsorokban, betegségének súlyosbodásáig tette. Ezzel több százra tehető a tőle kikerült tanítványok száma, akik az általa kapott tudással, a népzenei mozgalomban pótolhatatlan munkát végeznek, a jelen és a jövő számára.

Óriási szakmai tudását a szólisták és csoportok zsűrizésében is

hasznosította. Az a szeretet, amely őt körülvette munkatársai és tanítványai körében, nem írható le. Százszor hangzott el – a legkülönbözőbb záróbeszédei vagy egy-egy megnyitó alkalmával, hogy „minden szavát aranyba kellene foglalni”.

Állandóan törődött a körülöttünk élő, tőlünk elszakított magyarokkal is. Rendszeresen járt a Vajdaságba, Horvátországba, Szlovéniába, Szlovákiába, Ukrajnába, hogy zsűrizzen, előadjon és továbbadja hatalmas tudását, a legnagyobb szerénységgel és szakmai alázattal. Munkájára, szakértelmére mindig lehetett számítani.

Munkásságát tankönyvek, folyóiratok táji népdalkiadványok és népzenei hanglemezek is őrzik. Megható volt a szakemberek számára, amikor a Vass Lajos Népzenei Szövetségben kiadott, de általa válogatott „Népdalkörök kézikönyve” II. kötetének dalait, 5 órán keresztül énekelte a mellékelt CD-re, már súlyos betegen.

90 körül van azon ismeretterjesztő műsorainak száma, amelyet a budapesti és az újvidéki rádióknak készített. Hét sorozatnak volt népzenei szakértője, a budapesti, szegedi, újvidéki, hamburgi, bristoli és a nagoyai (Japán) televízió számára.

Publikációi felsorolhatatlanok e rövid búcsúzásban. Mégis! Az egyik legfontosabb – felbecsülhetetlen – munkája a Bartók és Kodály által szerkesztett Magyar Népzene Tára, amelynek néhány kötetét – részben Járdányival – elemezte, rendszerezte, tudományos útmutatóval látta el. Mintegy 7000 népzenei dallamot gyűjtött, és magyar mellett, nemzetiségi, szomszédnépi anyagot is.

Szinte a teljesség szintjéig jutott Somogy, Tolna, Baranya és Zala megye népzenei kincseinek megmentésében. Saját anyagát a kétszázéves akadémiai összgyűjteménybe illesztette, és szinte haláláig végezte összehasonlító vizsgálatait.

Zeneszerzői munkásságából kórusművek, dalok, népzenei témákra készített feldolgozások (közöttük néptánckísérő zenék), kamaraművek születtek. Feldolgozott néhány, a Röpülj páva-mozgalom idejében felszínre került népdalt.

Megzenésített – többek között -, Balassi Bálint, Kosztolányi Dezső (pl. A Zászló), Weöres Sándor dalokat.

Teljes aktivitással vett részt – örökös tiszteletbeli elnökként -, a Vass Lajos Népzenei Szövetség, valamint a KÓTA (Magyar Kórusok és Zenekarok Szövetsége - KÓTA) népzenei munkájában.

Mindemellett teljes odaadással és ismerettel hódolt földrajzi szenvedélyének is, amelyet gyűjtőmunkái során remekül hasznosított, épp úgy, mint a magyar nyelv szépségének, tisztaságának őrzését.

Kitüntetései:

Négy alkalommal részesült zeneszerzői kitüntetésben.

- 1962 MTA elnökének jutalma
- 1970 „Tegyünk többet Somogyért” – Megyei Tanács kitüntetése
- 1975 MTV Nívódíj
- 1981 a Somogy Megyei Tanács alkotói díja
- 1981 a TOT és a SZÓVOSZ közös kitüntetése a szövetkezeti fenntartású népdalkörökben, népzenei együttesekben és táncsoportokban végzett oktatói – közművelő tevékenységért.
- 1991 Életfa Díj – a Kulturális Minisztérium kitüntetése
- 1998 A Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje
- 2002 A Miskolci Nagy Lajos Király Bölcsészegyetem Díszdoktorrá avatta
- 2002 A Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének Nagydíja
- 2005 KÓTA Életmű - díj
- 2005 „Somogy Polgáraiért” Kitüntetés
- 2011 Délvidéki Magyar Életfa Díj „Aranyplakettje” elnevezésű életmű díjat.

Dr. Olsvai Imre tudományos népzenekutatói, népművelői, értékméltósági és őrzési tevékenysége, pedagógiai munkássága felbecsülhetetlen értékű. Emberi tulajdonságai alapján, minden tudását olyan módon tudta továbbítani, amellyel megérdemelten, a legnagyobb szeretettel és megbecsüléssel kapta munkatársaitól és tanítványaitól. Előadásai, írásai nemcsak népzenei szakmai szempontból vívják ki

mindenki elismerését, csodálatát, hanem mintapéldái a szép magyar nyelv ápolásának és őrzésének is.

Búcsúznunk kell, kedves TANÁR ÚR, nyugodj békében! Mi tudjuk, hogy itt maradsz közöttünk, s a sok jó és szép, amit tanítottál, örökre hirdeti és áldani fogja nevedet.

Dr. Gerzanics Magdolna

„LAETATUS SUM... ÖRVENDEZTEM...” A VI. VÁCI NEMZETKÖZI GREGORIÁN FESZTIVÁL

2014. július 3-6-ig került megrendezésre – immár hatodszor – a **Váci Nemzetközi Gregorián Fesztivál**. E sokak által várt eseménysorozat három-évente gyűjti össze a nagyvilágból a gregorián éneket magas fokon művelő szkolákat és mindazokat, akiknek valamilyen szempontból szívügye a gregorián: maguk is szívesen éneklnek vagy befogadják, fontos számukra, mint a római liturgia szerves része, vagy egyszerűen csak szeretnének meríteni a legmagasabbrendű egyszólamúság tiszta forrásából.

Ez a szűk négy nap rendkívül gazdagon megterített asztalt jelentett a gregoriánra „éhezőknek”. Szándékosan nem „hallgatóságot” írtam, hiszen a liturgia keretében felcsendülő tételek egy részébe az összes jelenlévő bekapcsolódhatott. Egymást váltották a főpapok által celebrált szentmisék, több blokkban a szkolák hangversenye, előadások és gregorián énekgyakorlat, a „Nyílt Napon” a meghívott szkolák bemutatója, valamint zsolozsmahórák imádkozása.

Az első napon, július 3-án este 6 órakor ünnepélyes megnyitó szentmisével vette kezdetét a Fesztivál. Feltárultak a bazilika főbejáratának hatalmas kapuszárnyai, és szinte végeláthatatlan hosszú sorban vonultak be a meghívott szkolák és a teljes asszisztencia. Ezalatt *Virágh András Gábor* nagyszerű orgonaimprovizációja segített a ráhangolódásban. A főcelebráns *Dr. Seregély István*

nyugalmasított egri érsek mellett a váci egyházmegye főpásztora, *Dr. Beer Miklós* püspök is az oltárhoz állt. A hétköznap ellenére meglepően sokan voltak a padokban. Az egyház ősi Szentlélek-hívó himnuszának, a *Veni Creator Spiritus*-nak közös éneklésével kifejeződött, hogy a következő napokban sokkal többről lesz szó, mint a pusztán „műélvezet”-ről. A gregorián a római egyház ősi, latin nyelvű, énekel, egyszólamú liturgikus imája, ezért a leghitelesebb interpretáció kerete maga a liturgia. Ha volt is olyan jelenlévő, akinek fontos a gregorián, de a hit szempontjából még a „keresés állapotában” van, az is tapasztalhatta, hogy itt bizony elszakadunk az élet hétköznapi dimenzióitól, és – a prefáció szavait idézve – szívünket fölemeljük az Úrhoz.

Mindezt nagyszerűen kifejezi az idei fesztivál mottójául választott idézet: „Laetatus sum in his quae dicta sunt mihi: In domum Domini ibimus.” („Örvendeztem, amikor azt mondták nekem: Az Úrnak házába fogunk menni.”) A szöveg az évközi 24. vasárnap graduáléjának főrése. Ez a graduálé volt a szkolák hangversenyén a kötelező mű, amelyet újból és újból meghallgathattunk, mindig egy kicsit másképp megformálva, máshogy artikulálva, de mégis egyre mélyebben megértve és megélve a lényegét: a legszentebb misztériumokkal való találkozás valódi örömet ad az emberi szívnek. Az ember kiegészítésre szoruló lény – tapasztalja magában az ürességet, amelyet mindenképpen meg kell töltenie tartalommal. Időnként élvezetekkel próbálja betömni a végtelen utáni vágyakozásának eme

feneketlennek tűnő mélységeit, de újból és újból csalódik, mert a véges értékek nem léphetnek a teljesség helyébe. Igazi öröme van szüksége, amely túlmutat a végesen, a hétköznapin, a talmin, és nem utolsósorban önmagán. Ehhez bizony be kell lépnie „az Úrnak házába” – képletesen, de a valóságban is.

A megnyitó szentmise után rögtön következett a szkolák hangversenyének első blokkja, amelyben két szkolát hallgathattunk meg: Elsőként a **Voces Gregorianae Cassovienses** (Kassa – Dr. Ján Velbacký) énekelt, őket követte a **Schola Resupina** (Bécs – Mag. Isabella Köstler). Az egyes blokkokban sorra kerülő szkolák a liturgikus év más-más évközi vasárnapjának a teljes propriumkészletét (a szentmise változó részei) énekeltek a kötelező mű mellett. Nem szívesen vállalkoznék arra, hogy minden egyes szkola produkcióját részletesen elemezzem, bár magam is nagyon meglepődtem, mekkora különbségek fedezhetők fel, milyen gazdag az előadásbeli árnyalatok skálája. A múltó idő miatt megfakult részletek helyett inkább azokat a benyomásaimat szeretném megosztani, amelyekre az események után több héttel is még élénken emlékszem.

A második nap délelőtt az Althann-ház zsúfolásig megtelt konferenciatermében folytatódott a program, két előadással. Először a fiatal professzor, **Stephan Zippe** (München) mutatta meg, hogy a Schola Cantorum tagjai, négy elkötelezett fiatal ember hogyan készíti föl a hangját a beéneklés által. Talán nem bántó, ha azt írom: nem hallottunk semmi olyasmit, amire föl kaptuk volna a fejünket, hogy ezt érdemes volna megtanulni, átvenni. Ez inkább azt bizonyítja, hogy idehaza az igényes beéneklésnek magas színvonalú hagyománya és gyakorlata él.

Ezt követően a kiosztott éneklapok segítségével közös éneklési gyakorlat következett, ami semmiképpen sem volt egyszerű a jelenlévők nagy száma miatt. Valójában inkább interpretációs gyakorlattól volt szó, hiszen az előadó részletesen elemezte a szöveget, felhívta a figyelmet a szöveg és a hordozó dallam szerves egységére, kapcsolatára. A gregorián énekekben a prioritás a szövegé, amely legtöbbször a Zsoltárok könyvéből való vagy ritkábban egyéb szentírási szakasz, így maga is sugalmazott imádság. A dallam tehát nem öncélú, szerepe a legkevésbé a gyönyörködtetés; sokkal inkább a szöveg értelmezése, mondanivalójának finom árnyalása, a legmagasabb rendű, művészi „kimondása”. A szkola mindig előénekelte egy-egy megbeszéltek szakaszt a feldolgozandó antifónákból, majd azt az egész közösség próbálta imitálni. Bátorító tapasztalat volt hallani, hogy ennyi ember is képes – kis noszogatós árán – lendületesen, egy-együtt énekelni.

A második előadásban **Dr. Stefan Klöckner** professzor és szkolája,

a **Vox Werdensis** (Essen-Werden, Németország) mélyítette tovább az érdeklődők gregorián kapcsolatos gyakorlati ismereteit. Először intonációs gyakorlatok által készítette föl a jelenlévők hallását és hangját a gregorián tiszta éneklésre. Ehhez segédeszközt is használt: állványzaton függő, tisztára hangolt harangokat, melyek az egyenletes temperáláshoz szokott fülünknek segítettek a tiszta kvint és kvart hangközök biztos

megtalálásában. Ezt követte az eddigiéknél is alaposabb szöveg-elemzés „Text und Kon-text” címmel. Rámutatott, hogy a „Probasti, Domine, cor meum” introitus (kezdőének) szövege a „Domine” szó beszúrásával már maga is értelmezi az eredeti zsoltárrészletet.

Kiemelte a szövegben található, az értelmezés szempontjából hangsúlyos szavak és a dallam összefüggéseit.

Különösen érdekes volt, hogy a gregorián szemiológia tudománya mennyire segít ebben. A szemiológia az egyes neumaváltozatok összehasonlításával következtet az eredeti előadásmódra, adott esetben dallamváltozatra. A neuma elnevezés – magyarul ’intés’ – arra utal, hogy kezdetben, amikor még nem létezett mai értelemben vett kottairás, a szöveg fölé emlékeztetőül bejegyezték a vezénylő kézmozdulatait. Vagyis az adiasztematikus neuma (sem a hangmagasságot, sem a hangközöket pontosan nem meghatározó jel) hangokat vagy hangcsoportokat jelöl; ezek rendszere az egy-egy vidékre jellemző neumáció. A szemiológia egyik legnagyobb gyakorlati eredménye, hogy úgy tudta kézbe adni a római egyház hivatalos énekeskönyvét, a *Graduale Romanum*-ot, hogy a kvadrátnotációt kiegészítette a két legfontosabb neumációval, a *sankt-galleni* és *metzi* jelekkel. *Klöckner* professzor segítette fölfedezni, hogy az antifóna egyik kulcsszava másképp szerepel a metzi neumációban, mint a kvadrátnotációban vagy a *sankt-galleni* változatban. Kiderült, hogy a metzi neuma hitelesebben fejezi ki a szöveg mondanivalóját, így ebben a változatban is elnekeltek az antifónát.

Végezetül a gregorián vezénylés műhelytitkaiba nyertünk bepillantást. A mellékelt lapon a IV. *Kyrie* fölé rajzolt jelek segítségével minden résztvevő kipróbálhatta a professzor által használt kézmozdulatokat. Hozzátette, hogy mindig törekedni kell a vezénylés „minimalizálására”. Összeszkott énekesek olajozott, gördülékeny éneklése esetén inkább visszahúzó tényező a túlzottan aprólékos, minden neumát kirajzolni szándékozó vezénylési stílus. Ennél fontosabb a nagy ívek összefoglalása.

A fesztivál délután a Fehérek templomában folytatódott a szkolák hangversenyének második blokkjával. Sorrendben a következő szkolák énekeltek: *Gloria Dei - Homo Vivens* és *Verbum Domini* (Pozsony – Dr. Gloria Braunsteiner), **Schola Gregoriana Maynooth** (Írország – *Darina McCarthy*)

valamint a **Schola Gregoriana Budapestinensis** (Budapest – *Béres György*). A pozsonyi szkolában a női tagok többsége szerzetesnővér, hallatszott is az előadásukon, hogy összecsiszolódva szólaltak meg, ami nyilván a rendszeres liturgikus szolgálatnak köszönhető. A férfi tagok e tekintetben még kissé bizonytalanok voltak, amit tovább gyengített az időnként labilis intonáció. Mégis, a gregorián imádsággá tudott válni az ajkukon. Éneklésük értékéből

semmit sem vont le az, hogy minden szkolának van még hova fejlődni, tökéletesedni, mert minden emberi erőfeszítés ellenére is a földi énekünk csupán halvány visszfénye marad a szentek és angyalok

mennyei énekének. Őket követte az ír szkóla. Rendkívüli lelkesedéssel és átéléssel énekeltek, ugyanakkor olyan hibák is becsúsztak, amelyek kiküszöbölhetőek lettek volna. Ezek közé tartozott, hogy a szkólavezető csukott szemmel, pusztán arcmimikáival próbálta irányítani az énekeseket, de emiatt nem volt valós kontaktus közte és a többiek között, ami az apróbb szétcsúszásokban hallhatóvá is vált. A hangzás meglehetősen „népies” volt, a dallamívek felső hangjai több visszafogottságot igényeltek volna. Összességében az ír népzene emlékeztetett az interpretációjuk. Érdekes tapasztalat volt, hogy egyes népek kultúrája az egyetemes jellegű gregorián éneket is képes színezni és árnyalni. Ebben a blokkban utoljára Béres atya szkólája lépett a hallgatóság elé. Kifejezetten érzékelhető volt, hogy az énekük nem hangversenyszerű előadás, hanem szívvel és értelemmel végzett imádság. Gondosan kidolgozott tételek, megfelelő tempóválasztás, egységes hangzás és együttlélegzés jellemezte az éneküket, amely nélkülözött mindenfajta túlzást, s harmónia sugárzott belőle. A heti rendszerességgel vállalt liturgikus szolgálat is szerepet játszik abban, hogy ennyire összecsiszolódott előadást hallhattunk, amit a jelenlévők hosszú tapssal jutalmaztak.

Este hatkor egy újabb liturgikus esemény következett a Barátok templomában: a vesperást a **Schola Gregoriana del Pontificio Istituto di Musica Sacra** (Róma – Prof. Dr. Franz Karl Prassl) énekelte-imádkozta. Majd folytatódott a szkólák hangversenyének harmadik blokkjával: elsőként a vesperást is imádkozó római szkóla került sorra, majd a **Schola Cantorum** (München – Prof. Stefan Zippe), végzetül a **Schola Cantate et Iubilate** (Budapest, Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola – Sapszon Ferenc). A rómaiak klasszikusnak mondható, erőteljes, érces férfi hangzásvilágot hoztak el, amely betöltötte a templomot. Ugyanakkor hiányoztak az árnyalatok, a finomságok, az egymásra hangoltság. A vezető folytonosan sürgető, néha keménynek tűnő vezénylési stílusa sem segítette elő a tökéletesebb összhang létrejöttét. A müncheni szkóla feladata sem volt épp csekély: a vezetővel együtt ötszemélyes együttes hangja majdnem ugyanúgy bejárta a templomot, mint a nagyobbaké. Ez nyilván más, kissé forszírozottabb énektechnikát kívánt, ennek ellenére nagyon sok szép megoldásnak lehettünk a tanúi. Utoljára a Kórusiskola szkóláit hallgattuk meg. A fiatalok három sorban állva is elfoglalták a szentély teljes szélességét. Talán már szétfeszítették egy hagyományos szkóla létszámkereteit. Azonban az ebből adódó hátrányokat, mint pl. a tökéletes összhang, együttrendülés nehezebb megvalósíthatósága, sikerült teljesen száműzni. Az előnyöket viszont eredményesen és maradéktalanul kiaknázták Sapszon karnagy úr: páratlanul finom hangzást és tónusokat csalt elő a szkólából, amely puhasága mellett fényesen és dinamikusán szólt. A puhán lekerekített „sorvégek”, a hajszálpontos intonálás, a szöveget nem csak éneklő, hanem értő előadás a fesztivál legszebb pillanatait hozta el számomra - és mások számára is.

Szombat délelőtt 9 órakor a Piarista templomban hangzott fel a Tertia (nappali imaóra), az **Exsultate Cantores** (Budapest, Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola – Tóth Márton) közreműködésével. A zsolozsmahóra imádság jellegét tovább hangsúlyozta, hogy az énekesek nem a templomhajó, hanem az oltár felé fordulva énekeltek, hiszen a dicséret szava nem az embereknek, hanem az Istennek szól.

Rögtön a hora után következett az ún. Nyílt Nap, amelynek kere-

tében Béres György atya mutatta be néhány szóval az egyes meghívott szkólákat. Elsőként a már említett Gloria Dei - Homo Vivens és Verbum Domini (Pozsony – Dr. Gloria Braunsteiner) énekel.

Őket négy magyar szkóla követte: **Schola Gregoriana Apud Fontes** (Vác – Dr. Sztankó Attila), **Diósi Nőiakar Kamarakórusa** (Diósd – Sirákné Kemény Kinga), **Schola Veritas** (Szolnok – Szabóné Polgár Edit) és **Gaudium Carminis** (Isaszeg – Surmann Mária). A váci szkóla két különlegességet mutatott be a hallgatóságnak: a nagy római bazilikák által még a késő középkorban is megőrzött ó-római liturgikus énekek közül a nagypénteki 'Popule meus' csendült föl, majd egy görög nyelvű beneventán tétel, a 'Hotan to sztauró'. A lassan áradó, többszólamú orgánumtételek időtlennek tűnő folyama évszázadokkal röptett vissza az időben. A többi szkóla is magas színvonalon szólaltatta meg az egyes tételeket. Igazán örvendetes, hogy a nyílt nap szkólavezetői, akik többsége maga is énekel a Schola Gregoriana Budapestiensisben, nem elégedtek meg az ott vállalt szolgálat örömeivel, hanem tovább akarták ajándékozni azt a kincset, amire ráleltek. Így alapították meg saját szkóláikat. Elgondolkodtató, hogy amatőr, de a gregoriánt szerető énekesek milyen magas teljesítményre képesek. Nagyon szimpatikus volt, hogy bátran vállalták a kevésbé homogén hangzásvilágot, ellenben mindent megtettek az interpretációjukban az árnyalatnyi finomságok megvalósításáért, a sorvégek elpuhításáért, a tiszta intonálásért. Jó volna, ha minél több, hasonlóan magas színvonalon éneklő szkóla jelenhetne meg a magyar templomokban.

11 órakor ismét főpapi szentmise következett a székesegyházban, Dr. Varga Lajos váci segédpüspök celebrálásával. A főkapun át történő ünnepélyes bevonulást ezúttal Harmath Dénes orgonaművész improvizációja kísérte. Az ordinárium (szentmise állandó részei) közös éneklését most is jelentősen megkönnyítette a kották kivetítése, köszönet érte a szervezőknek.

A szentmise után a szkólák hangversenyének negyedik blokkja következett. Elsőként a délelőtt liturgikus szolgálatot teljesítő Exsultate Cantorest hallhattuk. Nagyon imponáló volt, hogy a teljes anyagot, tehát a kötelező tételt, és az évközi 30. vasárnap komplett propriumanyagát is végig fejből adták elő! Valamint az is, hogy a vezető bátran leosztotta az egyes szólistafeladatokat a szkólatagoknak, pedig kamasz fiúkról van szó, akik esetleg nem is oly rég még a mutálással küzdöttek. Követendő példa azoknak a szkóláknak, ahol a karnagy megtartotta magának a „szólóéneklés terhét”, ám így az imádság közösségi szempontja kevésbé érvényesült.

A **Schola Resupina** (Bécs – Isabell Köstler) tag-

jai, akik már az első nap is énekeltek, színpompás öltözetükben ismét megmutatták tudásukat. Szép középkori szokást elevenítettek fel azzal, hogy egy nagyméretű, középre helyezett kottatartóról énekeltek mindnyájan.

A legtávolabbról érkezett vendég a **Capella Gregoriana - Chorus Instituti St. Gregorius** (Tokió – *Veronika Hashimoto*) volt. Érdekes kontrasztot jelentett a karnagy helyenként nagyon kemény vezénylési stílusa, és a nyomán megszólaló puha,

már túlzottan is lágy és halk hangzás. Valószínű, hogy a japán precizitás igényelhetette ezeket a rendkívül határozott mozdulatokat, amelyek ugyanakkor nem érződtek ki az előadásukból. Mennyire különbözőek a kulturális gyökerek, és mégis mennyire szépen énekeltek a gregoriánt! Tetten érhető volt a gregorián ének egyetemessége, amely fölötté van a kulturális különbségeknek, mert Afrikától Ázsiáig, Amerikától Ausztráliáig mindenki a sajátjának érezheti és művelheti.

Este 6 órakor újabb zsolozsmahóra következett, a **Schola Cantate et Iubilare** énekelte a Vesperást a Barátok templomában. A megszólaló hang minősége, az interpretáció finomságai ugyanolyan páratlanok voltak, mint előző nap, ugyanakkor újabb „csodának” lehettünk tanúi: az igen nagy létszámú szköla mindennemű vezénylés nélkül pontosan és szétcsúszások nélkül szólalt meg; már a levegővételekben „hallható” volt a tökéletes összhang ígérete.

A nap programja ½ 8-kor zárult a székesegyházban tartott különleges hangversennyel, amely „A gregorián ének a többszólamúságban a X. századtól napjainkig” címet viselte. Három szköla nagyszerű előadásával gazdagodhattunk. Elsőként a **Schola Academica** (Budapest – *Merczel György, Mizsei Zoltán, Héja Benedek, Kocsis Csaba*) töltötte be a bazilikát kristálytisztá, lendületes énekével. Dobszay László óriási zenei örökséget hagyott maga után, s többen is fáradoznak azon, hogy ezt átmentsék és továbbvigyék. Ennek az összefogásnak a gyümölcssei megmutatkoztak abban a néhány percben, amikor a korai többszólamúságtól Istvánnffy Benedek Al-leluia-tételéig nyújtottak keresztmetszetet a gregorián által ihletett többszólamú muzsika tárházából. Az őket követő **Vox Werdensis** ismét tanúságot tett felkészültségéről, s a már megismert harangoc-

kákat is magukkal hozták segédeszközként. A Kórusiskola egyesült szkölai, a **Schola Cantate et Iubilare et Exsultate** műsora zárta az estét. Palestrinától Gyöngyösi Levente Itá missa est-jéig (a Missa Lux et Origo-ból) terjedt az „időutazás”. A megszokott érzékenységgel, az árnyalatok gazdaságával, a szöveget hűségesen kifejező megformálással énekeltek most is. Mégis, talán a legemlékezetesebb mű Arvo Pärt észt zeneszerző *Da pacem Domine* c. műve volt, amelyben a szköla – vagy inkább vegyeskar – hitelesen jelenítette meg ezt a hatalmas, a szív legmélyéről érkező, áradó sóhajtást.

Az utolsó nap reggelén a piarista templomban hangzott fel a Laudes, a reggeli imaóra a **Schola Cantate et Iubilare** által. Az imaóra különlegessége volt, hogy Invitatóriummal (Imádságra hívás) kezdődött, amely a régi rítusban hagyományosan az éjszakai virrasztó imaóra, a Matutinum előtt hangzik el. Am a novus ordo (az új római rítus) szerint a Matutinum átalakult Olvasmányos imaórává, s már nem feltétlenül az első a nap során, hanem később is el lehet végezni. Ezért az új előírások szerint, ha a Laudes a nap első imaórája, akkor az Invitatóriumot az elé kell illeszteni, ahogy most is történt.

A fesztivál zárószentmiséje 10 órakor kezdődött a zsúfolásig megtelt bazilikában. Most is a főkapun át vonultak be a szkölák és az asszisztencia *Dr. Beer Miklós* váci megyéspüspök atyával együtt, *Kiss Zsuzsa* orgonaművész-zeneszerző emlékezetes orgonaimprovizációja alatt. A szentmise propiumtétéleit egy-egy szköla, az ordináriumtétéleket pedig mindenki énekelte. Püspök atya – aki egyben a fesztivál fővédnöke – a szentbeszédben kiemelte, hogy az Isten stílusa a csendes szelídség, és ezt a stílust tapasztaljuk meg a gregorián énekben. Megköszönte mindenkinek a szolgálatát, aki részt vett a fesztiválon, és kifejezte meggyőződését, hogy a gregorián visszahat az emberre, és „akik részesei lehetnek a gregorián fesztiválnak ezekben a napokban, krisztusi mérték szerinti emberré szelídülnék”.

Természetesen a végső köszönet Istent illeti, ezért a szentmise végén a *Te Deum*, a hála és dicsőítés ősi himnusza is felcsendült, méghozzá különleges, alternatív módon: az emberi énekhang és az orgona magasztos hangja váltakoztak egymással.

De köszönet jár a szervezőknek, a háttérben segítőknek is, akik önfeláldozó munkájukkal lehetővé tették, hogy ez a nagyszabású rendezvény gördülékenyen, lélekemelő módon valósulhasson meg. Kiemelten gondolok itt *Béres György* atyára, aki a Fesztivál megálmodója és művészeti vezetője, valamint *Beer Miklós* püspök atyára, a fesztivál fővédnökére, aki nem csak támogatásával, a helyszínek biztosításával segített, hanem személyes jelenlétével és kitüntető figyelmével is megtisztelt bennünket.

Még meg kell említeni, hogy a szervezők figyelmessége azokra is kiterjedt, akik nem tudtak elutazni Vácra; ezért Budapesten két helyszínen is volt hangverseny: pénteken este a Szent Anna templomban (Batthyány tér), szombat este pedig a Szent Mihály templomban (Váci utca) énekeltek 3-3 szköla.

Fenti visszaemlékezésem csak rövid bepillantást engedett abba a csodálatos néhány napba, amelynek részesei lehettünk. Akik ott voltunk, sok-sok kinccsel gazdagodtunk.

Mindenkit szeretettel biztatok, hogy három év múlva, a VII. Váci Nemzetközi Gregorián Fesztiválra személyesen is látogasson el, mert ez a kivételesen szép egyszólamú, liturgikus ének mindenkire mély hatással van; alakít, formál, „emberré szelídít” bennünket. S aki nem akar olyan sokáig várni, és fontos számára a gregorián ének, szeretettel várjuk a Gregorián Társaság tagjainak sorába!

Vadas Tamás

FESTIVAL CORAL INTERNATIONAL LIVIU BORLAN - 2014.

Negyedik alkalommal rendezte meg a jeles művészeti hagyományokkal rendelkező történelmi város, Nagybánya a nemzetközi kórusversenyt, és az elmúlt négy esztendő alatt a fesztivál óriási szakmai fejlődést ért el

Magam a második versenytől voltam a zsűri tagja, így bátran állíthatom, hogy az ismeretlenséggel járó, kezdeti nehézségek után, mára igen kedvelt zenei eseménnyé vált. A fesztivál lelke *Alexandru NICOLICI* úr, foglalkozása geológus mérnök, de szép hangú, lelkes basszus énekes a magas színvonalú „ajándék” programot is bemutató helyi „CORALA ARMONIA” kórusnak. Aktív muzsiká-

és a Nemzetközi Kórus Szövetség, az IFCM periodikájának zenei szerkesztője. A Corala Armonia énekesei pedig önfeláldozó segítségükkel teszik gördülékennyé, kellemessé a rendezvényt.

Idén csak vegyeskarok versenyeztek, ezeket 19 jelentkező együttesből választotta ki a szakmai zsűri, – jeligésen beküldött, a név ismerete nélkül meghallgatott felvételeik alapján, – magam is értékeltem a zenei anyagokat. Így bár véletlen szülte, – de egyáltalán nem véletlen az, hogy a versenyző 10 együttesből négy magyar kórust jelöltünk ki, – egymástól teljesen független folyamatban, hiszen Bukarestben, Pozsonyban és Budapesten történt meg az előzsűrizés, a főnti módon.

A fesztivál névadója *Liviu Borlan*, /1936-1994/, jeles román zeneszerző, róla nevezték el a versenyt, és az ő műveiből kellett választani egyet a versenyző kórusoknak. Emellett egy reneszánsz/barokk/romantikus darabot, egy kortárs művet, és egy, a saját országukból származó népdalfeldolgozást kellett vinni a versenyre. A műsor időtartama legfőljebb 17 perc lehetett.

A zsűri nyolc tagú volt, elnöke *Voicu Enșchescu*, bukaresti professzor volt, tagjai között még egy fővárosi, egy-egy kolozsvári, Jași-városából és Baia Mare-ből (Nagybányáról) való román karnagy, valamint pozsonyi, moldovai professzor volt, – és jómagam, a Budapesti Zeneakadémiáról.

A versenyző kórusok között román, lett, szlovén és magyar együttesek szerepeltek.

Neves magyar kórusaink kiválóan szerepeltek, közülük a budapesti **Erkel Ferenc Kórus** második helyezést ért el, - karnagyuk *Cseri Zsófia*, -kiemelkedően szép *Liviu Borlan* mű előadásával leptek minket!/. Harmadik helyezést ért el a *Jobbágy Valér* keze alatt éneklő, nagyhírű **Szekszárdi Madrigálkórus**, ők Ligeti György „Pápainé” c. balladájának drámai megszólaltatásával emelkedtek ki a mezőnyből. A zsűri negyedik helyre értékelte a budapesti **Vox Caelestis Kórust**, karnagy *Szebellédi Valéria*. A fiatal énekesek elragadó lelkesedéssel, finom, de telt hangzással énekeltek. A legszebb pillanatokat *Daróci Bárdos Tamás*: *Járd ki lábam* c. művének első tételében, a *Keserves-ben* éltük át. A negyedik magyar, fiatalokból álló kamaracsoport *Mezőtúrról* érkezett, karnagyuk *Csizi Magdolna* volt. Az együttes első nemzetközi szereplésével máris nagy tetszést aratott. Kórusaink kiemelkedő produkciójához minden szakember és a zsűri többi tagja is melegen gratulált. A legmagasabb pontszámot a **Jași Zeneakadémia Cantores Amitiae Kórusa** kapta, karnagyuk *Nicolae Giscș*.

Természetesnek mondható, hogy egy képzettségét tekintve professzionális együttes a hibátlanul előadott román programmal elnyerte az első díjat.

A magyar kórusok számára vonzó, barátságos nagybányai kórusversenyt a jövőben is melegen ajánlom kollégáim és a hazai kórusok figyelmébe.

Kollár Éva

lása, az éneklés és az énekesek szeretete, valamint barátságos lokálpatriotizmusa szülte a gondolatot, hogy nekilásson egy új fesztivál megteremtésének. Ezt azután nagyszerű szervező készséggel, és kikapadhatatlan energiával végig vitte: biztos anyagi alapot talált, és hozzáértő szakmai segítséget kért *Andrea Angelini* úrtól, aki művészeti igazgatói minőségben, szellemi atyja a rendezvénynek.

Angelini úr kiváló olasz karnagy és zenetudós, a Rimini Nemzetközi Kórusfesztivál igazgatója,

A BUDAPESTI MONTEVERDI KÓRUS SIKERE OLASZORSZÁGBAN, A XIX. MITO FESZTIVÁLON, MILÁNÓBAN

2014. szeptember 14-én, a Szent Kereszt Fölmagasztalásának ünnepén énekelt a **Budapesti Monteverdi Kórus** a milánói Sant' Ambrogio Bazilikában. Az együttes kitüntetető meghívást kapott a MITO olaszországi zenei fesztiválra, amelynek két központja Milánó és Torino, innen a fesztivál elnevezése. Az eseménysorozat egész esztendőben tart, változatos, világszínvonalú hangversenyei a zenei

„O Magnum Mysterium” témát idéző mise kompozíció. Ezt a szelíden szenvedélyes zenét Victoria másik örökbecsű, kétkórusos műve, az Ave Maria egészítette ki.

A Szent Kereszt fölmagasztalásának ünnepéhez kapcsolódott G.P. da Palestrina „O Crux

élet minden területét fölkinálják a népes közönségnek.

Az idei, 19. fesztivál szeptemberi műsorának egyik kiemelkedő eseménye volt az az ünnepi szentmise, amelyet Milánó híres, Szent Ambrusról elnevezett, a 4. században épített bazilikájában tartottak. A csodálatos akusztikájú templomban mindig a középkor, vagy a reneszánsz és kora-barokk kórusmuzsikáját szólaltatják meg. Az itteni liturgia rendje kissé különbözik a római katolikus szertartástól, így ehhez kellett igazodnia a Budapesti Monteverdi Kórus-

ave” és Cl. Monteverdi „Christe adoramus te” c. motettája is. A krisztusi áldozat fájdalma mellett a megváltás örömét közvetítették ezek a művek a több, mint 600 főt számláló, a világ minden tájáról érkező, zeneértő közönség számára. A hallgatóság nagy része az áldoztatás szertartásán a is részt vett, így az esemény alatt, műsoron kívül, még Monteverdi „Cantate Domino” kezdetű zsoltára /Ps. 98/ is elhangozhatott. A polifónia mestereinek muzsikája a szertartást vezető Monsignor Erminio De Scalzi, Milánó segédpüspökének és papjainak, valamint a közönségnek a lelkét is fölemelte, csak úgy, mint az előadókét. Az ünnepi szentmise záró muzsikája Cl. Monteverdi „Laudate pueri” kezdetű, ötszólamú örvendező zsoltára volt /Ps. 113/. Csaknem kétezer éves falak között, mennyei fényvel ragyogott föl ez az áttetsző, áhítatos és mégis friss zene. Bár az ambrózián szertartás végén a hallgatóságnak egyáltalán nem megengedett a taps, most mégis elemi erővel tört ki a tetszésnyilvánítás, amellyel a közönség hosszú percek alatt jutalmazta a magyar kórus gyönyörű koncertjét.

nak is. *Kollár Éva* karnagy ez alkalommal L. da Victoria muzsikáját állította a középpontba, abból is a híres „O Magnum mysterium” kezdetű motetta szolgált alapul, és ennek paródia-földolgozása, az

Kollár Éva

Fotókat Andrea Mariniello készítette

Népzene Szó

NÉPDALKÖRÖK, PÁVAKÖRÖK ÉS NÉPZENEI EGYÜTTESEK OLDALA

MINDIG DALLAL „KÖDELLIK A MÁTRA”

Sokszor írtunk már arról, hogy három nagy népzenei ünnep van Egerben, az **EKMK – Bartakovics Béla Közösségi Házban**, május végén, augusztusban és ősszel, az **Eger Kulturális Központ** és a **Cantus Agriensis Kulturális Egyesület** rendezésében.

Vajon mitől ilyen rendkívül színes, kedves és családi ez a két-két napos összejevetel? „Csupán” attól, hogy a szervezők – **Bimbó Zoltánnal** az élen – ennyire kreatív módon tudják megálmodni a népzenei találkozót, fesztiválokat, vagy valamilyen ősi hagyomány, szokás is fellelhető e csodákban?

Szónoki kérdésekre természetesen igen kellene válaszolni, mert bizony a hagyományokban, a családi, gazdasági életben gazdag múltban is keresendő a titok.

Hogy miért éppen itt találta ki Bimbó Zoltán, hogy a Fesztivál Hangverseny fődíja egy gyönyörűen font hatalmas kalács, hogy minden csoport virággal és a környező borász-szponzorok jóvoltából, az igazi helyi nedűvel térnek haza, arról már többször volt szó, de az mind-mind összefügg azzal, hogy is éltek itt elődeink, azok, akik elhíntették ennek a családiasságnak, a szeretetnek a magját.

Kibogozhatatlan a tájegység embereinek a bejövetele, letelepedése. Különböző tudósok, különböző magyarázatát adták ennek. Hogy kunok vagy lengyelek, esetleg kabarok, netán mindhárom fellelhető a palócokban, az ma már teljesen mindegy.

Szeder Fábrián, aki maga is e vidék szülötte volt, 1819-ben megjelent „A ‘Palócz Magyarorságról’, c. munkájában ezt írja: „Szóejtésekől ismérni rájuk közönségesen, a’ melly miatt majd csak nem érthetetlenek...Az ő igen tsudálatos és írás által alig előadható szóejtések által, minden magánhangzót mintegy Diftongussal (símuló kettős magánhangzó; G.M.) ejtve” Ezzel tulajdonképpen a tudóst, Pápay Sámuel, a remek irodalomtörténészt idézi.

Sajnos, ma már alig-alig találkozunk a szép diftongusokkal, ha igen, méghozzá a népdalokban, az nagy örömet jelent számunkra.

Nézzük most azonban olyan szempontok szerint a társadalom alakulását, amely a családokkal, az ún. „nagy családdal” kapcsolatos, hiszen kiindulási pontunk is az volt, mit őriztek meg a tájegység emberei az együttélésekből, az egymásra figyelésből.

Valaha a több generációjú, több házaspárból álló, de egy „nagy családban” élők egy házban laktak, sokszor 20-25-en is, de a 30-40 fős együtt lakás sem volt ritka.

A XX. század elején ez már szakadozni kezdett, azaz az új házaspár másik házat épített magának, s így sok esetben egész utcácskát hozott létre egy ilyen ún. nagycsalád. Bár ez voltaképpen a jobbágyföldök oszthatatlansága miatt volt, hiszen a mezőgazdasági munkához több munkaerőre volt szükség. Ezért volt, hogy a nagycsalád rendszer, szinte a tagosításig (tsz.-ek) megmaradt. A nagycsaládhoz

nemcsak a családfő és annak gyermekei, azok házastársai, gyermekei, tehát a vérségi leszármazottak és beházasodott asszonyok tartoztak, hanem az odaszegődött szolgálk és ház nélküli zsellérek is.

Külön tanulmányt lehetne írni, sőt már sokan meg is tették azt a hierarchiát, amely egy-egy ilyen nagycsaládban – amit a palócoknál „had”-nak neveztek –, uralkodott. Ahogy sok helyen megtartotta ősi, patriarchális vonásait. Az azonos nevék, még akkor is, ha már különváltan éltek a faluban, még a XX. század második felében is megnevezték, hogy kinek a „hadából” valók, pl. a „Patkóék hadából” stb.

A családi élet szokásait is a „hadon” belül végezték, mint pl. a lakodalmi vőfélyi feladatok, keresztelő, netán a temetésnél a koporsó vitele stb.

Vagy pl. a „karácsonyi morzsa” szokása is az összetartozás jele, még ha az idő folyamán változott is a szerepe, s fonott kalács lett belőle. Fonott kalács, amelyet az újabb családi forma, azaz egy-egy népdalkör, népdalcsoporthoz együttesen fogyaszt el, annak szimbólumaként, hogy a jó munkát, a szép dalolást is együtt végezték.

Bocsánat az elkalandozásért, de úgy gondolom, ez a hely, ez a nép, ezek a szervezők és minden résztvevő, megérdemli, hogy esetenként a múlt egy-egy darabját ismertetve közelítsük meg a mátt, a szokásaikat, értsük meg népdalaikat. Nézzük, mi is történt e színes kavalkádon, a két nap alatt Egerben, 2014-ben, május 31-én és június 1-jén.

10 órakor kezdődött a Fesztivál Hangverseny, amelyen az **Egri Csillagok Népdalkör**, a **Gyöngykalári Népdalkör** Upponyból, **Macskás Tamásné**, ugyancsak Upponyból, a **Csillagszemű Gyermek Néptáncgyűttes**, Szentdomonkosról, valamint a **Dorogházi Asszonykórus** szerepelt.

Alig fél óra múlva kezdődött a Magyar Kórusok és Zenekarok Szövetsége - KÓTA Térségi és Országos Minősítő Hangversenye, amelyen 20 együttes és 5 szólista állt a zsűri elé.

Kora délután a Népzenei Fórum következett, majd – ahogy minden esztendőben –, Kodály Zoltán emléktáblájának koszorúzásakor énekelt, megrendítő gyönyörűséggel, az **ÖSSZKAR**, ezt nem lehet csak csupa nagybetűvel írni. (Ködeλλik a

Kalácska - Kazincbarcika

Hévízgyörk

Nagyida

Visonta

Mátra..., Hej, rozmarying, rozmarying, A Vidróczki híres nyája, Tollfosztóban voltam az este.)

Majd ismét a Fesztivál Hangverseny következett, a felvidéki Tor-nagörgőről jöttek a **Mezei Virágok**, a **Dobó Katica Népdalkör** Egerből, az **Ostorosi Asszonykórus**, akik után a **Gyöngyösorosi Férfikórus** következett.

Az Aranypávás Gálahangversenyen a **Hévízgyörki Asszonykórus**, *Eged András* citerás Felnémetből, a **Bokréta Vegyeskórus** a felvidéki Kürtről, *Szöke Sándor* citerás Kisanáról, a **Novaji Asszonykórus**, Szentmáriáról a **Gyöngyvirág Népdalkör**, Rátkáról a **Hagyományörző Népdalkör**, valamint a **Gyöngyöspatai Népdalkör** lépett föl.

A Felszállott a páva Gála Hangversenyén *Dömény Krisztián* és *Dömény Zsófia* szerepelt, akik a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem hallgatói, *Bódi Anita Ágnes* népzene-sz, *Krajcsó Bence*, a Népművészet Ifjú Mestere.

Mindezt az eredményhirdetés követte, az ünnepélyes díjkiosztással. A Fesztivál első napját *dr. Alföldy-Boruss István*, a zsűri elnöke értékelte, a fesztivált *Sós István*, Eger MJV alpolgármestere köszöntötte. Ezek után már nem következhetett más, csak a Citerásból.

Vasárnap reggel, 9-kor kezdődött a KÓTA Térségi és Országos Minősítő Hangversenye, 13 együttes és két kettős részvételével.

A vasárnapi Fesztivál Hangversenyt a **Szalmakalap Citeraegyüttes** szolgáltatta Hajdúnánásról, továbbá láthattuk a csodálatosan szép népviseletű **Népdalkört**, Hortról, a **Harmóniai Énekegyüttest** Szigetszentmiklósról és a **Hévízgyörki Hagyományörző Egyesület Népdalkörét**.

Nagy örömben osztoztak a fellépők az eredményhirdetésen, illetve az ünnepélyes díjkiosztáson.

Mindezt megelőzte a „Kodály népdalai” című Kóruspódium, a **Cantus Agriensis Kórus** közreműködésével. Elhangzott a Nagyszalontai köszöntő, az Esti dal és a Mátrai képek. A műveket *Gergely Péter Pál* karnagy mutatta be.

Sikere volt az immár hagyománnyá vált **Tradíció Stúdió** filmjeinek a bemutatása, amelyeknek *Birinyi József*, a KÓTA társelnöke a rendezője. Ugyancsak hagyománnyá vált a hagyományörzők fotókiállítás, a Heves Megyei Fotóklub képeiből, valamint a CD és kottabörze és szakkönyvek kiállítás.

Mindennek a legnagyobb öröme, hogy számtalan gyermeket, ifjút láthattunk a rendezvényen, akik biztosítékai a jövőnek, annak, hogy lesz utánpótlás, lesz, aki őrzi a múltat, illetve ami értékes, szép a múltból.

Szakmai Vendégek: *dr. Alföldy-Boruss István*, a MR Zenei Együttesek ny. igazgatója, *dr. Gerzanics Magdolna*, népzene-kutató és a Vass Lajos Népzenei Szövetség szakmai elnöke, *Birinyi József*, a KÓTA társelnöke, a Parlamenti Hungarikum Munkacsoport vezetője, *Méry Margit*, a szlovák közszolgálati rádió „Pátria Rádió” csatornájának ny. munkatársa, *Szabó Viola*, az Eszterházy Károly Főiskola tanára, *Némethné Süveges Zsuzsa* karnagy, népzene-kutató, *Gergely Péter Pál* karnagy, *Kovács László*, a Népművészet Ifjú Mestere.

Társrendező volt a KÓTA. A Fesztivál támogatói: Nemzeti Kulturális Alap, Bartakovics Béla Kulturális Egyesület, a Novaji Hagyományörző Egyesület, a Novaji Hegyközség, a Juhász Testvérek Pincészete Egerszalókról, Ostoros – Novaj Bor Zrt. Fajcsák Attila, népzene-sz, Dorner Vendéglő, Eger, Napsugár Virágüzlet, Eger.

Főszerző *Bimbó Zoltán*, a művelődési ház főmunkatársa.

Dr. Gerzanics Magdolna
www.gerzanics.hu

NAGYKORÚ LETT AZ EGRI NÉPZENEI GÁLA

Tizennyolc év – tizennyolc népzenei találkozó. Eger nemcsak boráról, de a magyar kultúrát támogató polgármesteréről, *Habis Lászlóról*, a népzenei valós értékén kezelő Művelődési Házáról (Bartakovics Béla Közösségi Ház), ehhez illő munkatársairól (*Bimbó Zoltán*) is híres. És a borról még nem is beszéltünk.

Hagyományos helyszín az egyre szépülő Dobó tér, az idén éppen a szépülési munkálatok miatt kellett tető alatt, azaz a Közösségi Házban megrendezni a XVIII. Gálát. Igaz, az időjárás is erre készítette a szervezőket.

Hagyomány az is – és lám, hagyományörző munkával, népzenei koncertekkel immár hagyományt is teremtünk, hisz évek óta azonos arcok és hangok jelennek meg, persze újak, fiatalok is vannak, egyre többen – hogy a rendezvény több pusztá minősítésnél, egyéb események is vannak itt.

Három minősítő hangverseny tartozik a Gálához, néhány év óta Aranypáva Nagydíjas Gálaszintű minősítéssel. Ez a minősítési szint azoknak jár, illetve járhat, akik elnyerték legalább egyszer az Aranypáva Nagydíjat. Ezek a hangversenyeken a zsűri mindig azonos. Ez volt az első olyan alkalom, hogy nem volt köztünk a népdalköri mozgalom doyenje, *Olsvai Imre*. Nagyon hiányzott idős korában is süttö lelkesedése, okossága, bölcs döntései, mindig rögtönzött, ám azonnal kőbe véshető szónoklatai.

A szombati hangversenyt estefelé, a vacsora után az én előadásom követte, mely a népzene kutatás mostani legnagyobb újdonságáról, a népzene új stílusának legmodernebb megközelítéséről szólt. Új stílus új szemszögből – volt a cím, s valóban, láthattuk, más szempontok szerint értékeljük az immár 160 éves dalanyagot, melyeknek első és utolsó sora azonos. Éppen egy éve, 2013. szeptemberében mutatta be a MTA BTK Zenetudományi Intézete Bereczky János hatalmas négykötetes művét, a Magyar népdal új stílusát. (Részletesebben erről másik cikkünkben.) Vállalkoztam a lehetetlenre: egy 2600 adatot tartalmazó, rendkívül magvas bevezetővel megfejelt tudományos munkát ismerttettem a népdalkörök tagjaival, persze, számos közös dallal körítve. Úgy éreztem, élveztek, és főképpen nem volt kárunkra.

Az előadást a Daloló tájaink címet viselő közös éneklés kereteiben bemutatott baráti koncert követte. A fellépő együttesek közül azok, akik az éjszakát is Egerben töltötték, színpadra léptek. Rövid interjúban mutatkoztak be, majd a közönség által igen gyakran kísérve, együtt énekelve mutatták be kedves csokrukat.

A vasárnap délelőtti minősítő hangverseny zárta a dolog verseny jellegét. A három hangverseny legjobbjait válogatta ki a zsűri, ők vehettek részt a

vasárnap délutáni gálán, melyet az egri Szent István Rádió rögzített. Ennek elején osztottuk ki az Aranypáva Nagydíjakat is, melyeket egy mezőtúri fazekas mester készít kifejezetten ezekre az ünnepi alkalomokra.

Még az évek, netán évtizedek óta figyelő népzenekedvelő is csodálkozhat: bizony van megújulás a népdalköri mozgalomban! Nemcsak a repertoárban (abban mindenképp), de a fellépőkben is. Rendszeresen feltűnnek újabb és újabb, főleg fiatal előadók. Ilyen pl. *Kovácsné Lajos Krisztina* jászárokszállási, *Bíró Gergely* debreceni, vagy *Ecsedi Petra* egyeki énekes. De a nem messziről jövő, Gyöngyös környéki népdalkörök, elsősorban művészeti vezetőjüknek, *Némethné Süveges Zsuzsának* köszönhetően évről évre megújulnak.

A dalosok őrzik a hagyományt nemcsak a torkukkal, de ízes beszédükkel, viseletükkel, viselkedésükkel is.

Féltsük? Őrizzük? Ápoljuk? Dehiszen nem illan el, nem rab és nem beteg. Okosan kell vele bánni és még számos évig gyönyörködhetünk azokban, akik szívből éneklék dalainkat.

A XVIII. Egri Népzenei Gálán és Aranypáva Nagydíjas Versenyen a következő előadók érdemelték ki az Aranypáva Nagydíjat:

Kincskereső Együttes – Hajdúnánás, *Kömíves Edit*

Ecsedi Petra – Egyek, énekes

Nyíraczádi Népdalkör, *Szabó Mihályné*

Bíró Gergely – Debrecen, énekes

Tóth László – Pálháza, énekes

Decsi Hagyományörző Férfikórus, *Bognár Cecil*

Törökszentmiklósi Népdalkör, *Bischof László*

Kartali Nefelejcs Népzenei Együttes, *Deák István*

Kovácsné Lajos Krisztina – Jászárokszállás, énekes

Gyöngyöspatai Népdalkör, *Gergely Tibor, Némethné Süveges Zsuzsa*

Konyári Pávakör, *Juhász Erika*

Fehér Anikó

A zsűri értékel

Gyöngyöspatai Népdalkör

Népzenei
KÖZÖSSÉGI HÁZ ÉS NÉPZENEI EGYESÜLET

JOÓB ÁRPÁD – FÉLRE BÁNAT, FÉLRE BÚ

KÖNYVAJÁNLÓ

Már régen adós vagyok az írással Joób Árpádnak a Nyíregyházi Főiskola ny. docensének és a Vass Lajos Népzenei Szövetség egyik szakmai vezetőjének, megjelent könyvéről, pedig már a címe is ígéretes: **Félre bánat, félre bú.** Hát ez kell nekünk! Félre bánat! A nép egészséges humora évszázadok óta megjelenik a zenében, dalban is, szerencsére. A kiadvány alcíme: „Válogatás a magyar népzene vidám, mulattató anyagából”.

Hogy mitől vidám és tréfás a dal, azt a szerző így fogalmazza meg: „...a tréfa, a humor a váratlansággal, szokatlansággal születik, ha a szöveg, a ritmus, a dallam vagy a forma meglepetést okoz, eltér a szabályostól.” Természetesen nem vegyítve a durva, bántó szövegű tréfákkal, mert ahogy Kodály írta, 'Népdalaink szövegvilágára – ha elő is fordul –, nem jellemző a vaskos tréfa, közönséges hang...'. (De jó lenne, ha ezt sokan megfogadnák, mert sajnos előfordul néha a durvaság népzenei összejöveteleken is. G.M.)

Joób Árpád a vidámságot, a tréfát szedte össze és adta ki egy kedves, szép megjelenésű kötetben, nem utolsósorban, 2 db. CD kíséretében, amelyen Juhász Erika, a Nyíregyházi Főiskola adjunktusa és tanítványai énekelnek. A Luther Kiadó 2014, gondozásában jelent meg a szép könyv.

Öröm kézbe venni, legalábbis számomra, a kicsit Bruegel életképeire, Chagall kékjére és figuráira, vagy valamely kedves naiv festő-

művészre emlékeztető, mégis varázslatosan egyedi Kodály László munkája láttán, máris vidámság járja át az olvasót, előkészítve a gazdag tartalmat.

Joób Árpád könyve, igazán hiánypótló, mert a humor, a vidámság, meglehetősen ritkán jelenik meg az életünkben.

A népdalköröknek, csoportoknak nagy segítség ez, egy-egy verseny, minősítő vagy akár „csak” valami találkozóra való felkészülés alkalmával. Precíz, pontos munka a források, gyűjtők megjelölése, és a témakörök szerinti összeállítás is. Nézzük meg, mik is ezek:

Lányokról, legényekről, így, úgy...
Szerelemről így, úgy...
Házasságról így, úgy...
Mesék, történetek így, úgy...
Utánzások így, úgy...
Borozgatás így, úgy...

Nem tudnék méltóbb befejezést e könyvajánláshoz, mint Joób Árpád befejező gondolataiból néhányat:

„A kodályi 'Művelt Magyarország' érdekében, ma is perlekednek a szakemberek, mert sok helyen torz, bátortalan vagy már alig-alig szól az ének. Bár segíthetne ez a válogatás is abban, hogy a fiatalok és idősek, lányok és fiúk megértsék, de főleg megtapasztalják a Kodály-fogalmazta hatást, vagyis az ének gyógyító, felszabadító, közösségformáló erejét”.

Dr. Gerzanics Magdolna

ELINDULT MÁRIA...

CD ISMERTETŐ

Ezzel a címmel jelent meg Budai Ilona és tanítványainak legújabb lemeze. Figyelem, figyelem! Most igazán időben vagyunk. Ennél szebb ajándékot el sem lehet képzelni a karácsonyfa alá. 25 dal és mese található a küllemében is szép lemezen. Budai Ilonát nem kell a közönségnek bemutatni. A legjobb, ha az ő szavait idézem a lemez ismertetésére:

„Minden év karácsonyának tájékán megérintenek legszebb, megtartó földi emlékeim, mindezek úgy ölelnek körül, mint a régi barátok, s a gyorsan repülő idő. Ilyenkor eltörpülnek a hétköznapi gondjaid, bajaid, s csak azok költöznek a szívembe, akiket szeretek.”

A felvétel a Magyar Katolikus Rádióban készült, 2014-ben. Hangmérnök Horváth János, borítóterv Bausz Áron, fotó: Czoborczy Bence. A tanítványok; Holló Noémi, Zsolczer Csilla és Kiss László, akikről Ilonka így ír: „...Kaphat-e nagyobb ajándékot egy

tanár az élettől, ha tehetséges fiatalokat nevelhet, taníthat a népdalok szeretetére. Boldog embernek mondhatom magamat, mert olyan tanítványaim vannak, akik emberi tartásukkal, tehetségükkel méltán lettek segítők ezen a lemezen.”

A CD nagy-nagy értéke, hogy nem az „elkopott”, agyonénekelte ú. n. egyházi népénekeket halljuk, hanem a legszebbeket, a legveresebbeket, amelyek arra is érdemesek, hogy az újabb és újabb nemzedék találkozzon velük és megtanulja őket. Így a jövő számára is maradandóvá válik.

Ilonkának mesemondó értékeit már volt alkalmunk hallani máskor is, de itt is élvezhetjük, és ezáltal lesz kerek egész, a gyönyörűen felépített karácsonyi műsor. Kiejtése, előadása hiteles, azt is mondhatnánk – már nem először –, hogy túl tesz az „eredetieken” is. Gratulálunk mindazoknak, akik lehetővé tették az értékes hanghordozó megszületését.

(Érdeklődni lehet Balogh Sándornál és Budai Ilonánál:
info@dialekton.hu és ilonakatalin@chello.hu.)

Dr. Gerzanics Magdolna

MEGTALÁLTÁK A LEGRÉGEBBI HUMMELT NÉMETORSZÁGBAN

Wilfried Ulrich német népzenekutató és hangszerkészítő mester cikke, amelyet a HUMMEL-ről, régi német citerafélééről írt. A magyar asztali citera egyik előfutára a hummel, így érdekes a magyar közönségnek is.

Wilfried Ulrich hangszerkészítő mester Észak-Németországból (Norden/ Ostfriesland) 2011-ben a Cloppenburgi Múzeumban egy Hummelkiállítást állított össze, melyet arra a hosszú éveken át zajló kutatómunkára épített, melyet ő maga végzett el a Hummelnek a középkortól a XX. századig tartó történetének kutatása terén.

Wilfried Ulrich úgy gondolta, hogy a Németországból származó összes Hummel ismeri. Időközben arról kapott hírt, hogy Gut Damp-ban, (Eckernförde közelében a Balti-tengernél) egy úri ház bejárati termének mennyezetén egy Hummel ábrázoló dombormű található.

Egy dániai utazás apropóján adódott a lehetőség, hogy Wilfried Ulrich egy rövid kitérőt tegyen az említett úri házhoz, hogy megtekintse és lefotózza a domborművet.

Az alakok a kb. 6 méter magas mennyezet négy pontján voltak felfedezhetők: szinte életnagyságú, könnyen és légiesen öltözött fiatal hölgyek, mindegyikük egy-egy hangszeren játszik: hárfán, hegedűn, fuvolán, fanfáron, dobon és Hummelen. Azonnal szembetűnő volt, hogy az említett hangszerek alakjai nem gipszből megmintázott dombormű munkaként szerepeltek, hanem valódi hangszereket „építettek” a domborműbe. A Hummel azonban nem a szokásos helyzetében ábrázolták – azaz egy asztalon fekve – hanem a hölgy a fejénél fogja és „da Gamba” tartásban egy vonóval játszik rajta.

Ez a tartásmód volt az oka annak, hogy egy 1976-os leírásban ezt a hangszert kétséget kizárólag egy izlandi Langspilként említették.

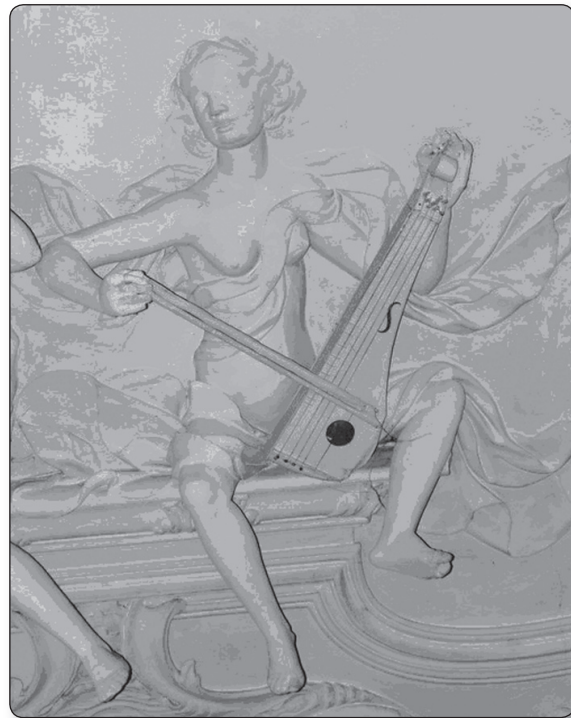
(A Langspil egy sokkal karcsúbb hangszer, asztalra helyezve játszanak rajta, vagy ritkább esetben a felsőcombra helyezik. A Langspilnek a legtöbb esetben 3 húrja van.)

A dombormű 1698-ban az észak-olasz Joseph Mogia műhelyében készült. Ő pedig az izlandi Langspilt nem is ismerhette, mivel a hangszer első rövid említése 1789-ből származik, részletes leírását pedig csak 1810-ben adja a skót Sir George Mackenzie egy izlandi utazása alkalmából. Az olasz domborművesek művészeknek érezték magukat, így jobban megfizették őket, mint az átlagos építőmunkásokat. Ők egyszerűen egy „szép képet” alkottak, attól pedig teljesen elrugaszkodtak, hogy valójában hogyan is játszottak az adott hangszeren. Ezek a gipszsel dolgozó művészek nem voltak feltétlenül muzikusok, így a hangszereket abból a célból használták fel, hogy dekoratív látszatot érjenek el.

Ez történt akkor is, amikor 1800 körül a fiatal, csinos, fiatal hölgyeket a társadalmi elvárásoknak megfelelően lanttal a kezükben ábrázolták, hogy klasszikus képzettségüket bizonyítsák. Viszont, ezeken a hangszereken az ábrázolásnak megfelelő tartásban nem lehetett játszani. A tekerőlant (Symphonia) középkori ábrázolásain is – melyek Angliából és Spanyolországból származnak – a billentyűket az egész hangszertest oldalán végigfuttatva ábrázolják, amely technikai szempontból a tekerőlantnál lehetetlenség. A művészeknek egész egyéni látásmódjuk van a dolgokról, de ez a látásmód nem összekeverendő a realitással.

Ha a Gut Damp Hummeljét közelebről megtekintjük, a fém húrrok számából felismerhetjük, hogy a 4 vastag húr helyett eredetileg 9

húr volt rajta. Egy hiányzó hangolószeg helyén még lehet látni a kifúrt lyukat is. A hangszertest alsó

felén még láthatóak a vajatok, amelyeket a húrok hagytak a stég mögött a fában. A hangszeren 2 azonosan hangolt duplahúr húzódik a nyomóval. Így megsejthetjük a hangszer lehetséges játékmódját is: a játékos a dallamot úgy képzi, hogy a bal kéz hüvelykujjával a nyomót a bundokon csúsztatja, közben a bal mutatóujját a hangszer oldalán vezetve a nyomó fix távolságát biztosítja a fogólapon, a második duplahúr pedig a burdonhúrokkal együtt szólal meg.

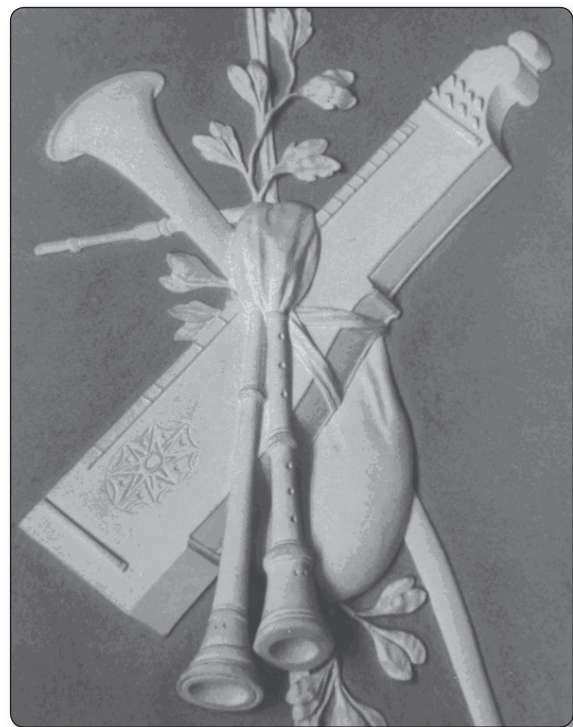
Az ujjtartás alapján egy másik variáció is lehetséges: a mutató, ill. a hüvelykujj az első duplahúron játssza a dallamot, egy másik ujj pedig a második duplahúron követve a dallamot egy kíséretet fog. A húrrok pengetése a jobb kézzel, libatollal történik, valahol halcsonttal, amelynek az élettartama hosszabb. A fogólap három bundja hiányzik, ennek ellenére a bund rögzítését mutató lyukakat látni lehet, mint ahogy a hosszúkás nyomot is, amit a bund hagyott a fogólapon. A bundbeosztás elég rusztikus, de ez mindig így van a régi Hummelek esetében.

A bundok beosztása egy db húr feltétele után egy egyszerű dallam eljátszása segítségével „próbaszerencse” alapján történt. A matematikai számítá-

sok alapján történő bundbeosztás a középkorban nem volt ismeretes, a középkor óta a monochordon Guido von Arezzo által ismeretes bundbeosztás a falusi nép között nem tudott meggyökeresedni.

A Damp-i Hummelnél a dó (relatív szolmizáció) mint az üres húr kezdete az üres dallamhúron van. A legtöbb Hummel alaphangja a 3. bundon van, így az üres húr az alsó kvartot adja.

Ha a fotót a számítógépen egy erősebb kontrasztra és sötétebbre állítjuk, egy különleges dolgot vehetünk észre: a hangszer fedelét sérülés érte. Egy

része kitört, és a domborműves egy lenszövet csíkot tett a helyére, amely kissé hullámosabban csatlakozik a mélyebben fekvő oldalrészhez, így a külső forma nem egy egységes ívet ad. Továbbá az egyenes oldalak ragasztófugázása, mely a vékony deszkákat a tetején és az alján is összetartja – szétjött.

Mindebből felfedezhetjük, hogy egy 1698 körüli régi, rossz, húr nélküli Hummelt használtak fel, amelyet véletlenül találhattak a padláson. Az olasz domborművesek, akik a csellót biztosan ismerhették, úgy gondolták, ebből a hangszerből egy csellóféleséget alkotnak, a vastag húrokat kiegészítik plusz felfűrészekkel a hangszer alsó részénél.

De a Hummel, aminek sok húrja van egy lapos, egyenes feltámasztáson, nem igazán alkalmas a vonóval való megszólaltatásra. Így csak egy „macskazenét” ad, mert nem lehet az összes húrt azonos vonótartással elérni. Ennek ellenére 1699-ből ismerünk egy frieslandi leírást a Hummel vonóval történő megszólaltatásáról is:

„Egy páran 2 bottal játszanak, az egyiket a húrokon húzzák, a másikat a bundokon a legelső húron.

A vonóval a húrokat húzzák, a bal hüvelykujj

körmével pedig a legelső húr bundjain a dallamot játszzák.”

Az itt megemlített hangszernév a „Noordsche Balke” (Északi gerenda) egy gerendaformájú hangszerre utal, tehát egy elég keskeny, egyenes hangszerre, amelynek pár húrja volt. A legrégebbi eredeti hangszer, amely 1608-ból származik, és csupán 6 cm vastagságú, a Gemeente Museum-ban látható Hágában. A 3 húron valóban lehet egy egyenes vonóval zenélni egyenes feltámasztásnál is, mégpedig úgy, hogy főleg a dallamhúrt húzzák a vonóval, míg közbe-közbe behúzzák az oldalsó húrokba is, mintegy egyszerű, brummogó burdon-kíséretként. De az tény, hogy a hangszer keskeny, így igen-csak nem praktikus!

A későbbi hangszerek, amelyeknek hasuk is van az egyik oldalon, és melyek megőrizték ugyanezt a „Noordsche Balke” nevet, ugyan-csak 3 vagy 4 húrosak.

Mennyi ideig feküdhettek a rossz damp-i Hummel a padláson 1698 előtt? Mennyi ideig használhatták még jó állapotában a szolgálók, a szolgálólányok a „Danz op de Deel” táncuk közben? Összesen 60 évig? Talán több ideig? Az biztos, hogy a Hummel készítésének idejét a XVII. század első harmadára tehetjük. Így a hangszer nincs túl messze időben Michael Praetorius „Scheitholt” - jától.

A Wolfenbüttel-i zenekarmester 1619-ben írta le először, hogy hogyan kell Scheitholton játszani, mely játékmódot ugyancsak lehet alkalmazni a Hummelre is. Tehát, csak a véletlen műve lenne az, hogy Michael Praetorius kora hangszereinek leírásakor egy Scheitholtot kapott, és nem Hummelt? A Scheitholt nem is őse az összes bundos Hummelnek, mint ahogy ezt eddig gondoltuk, hanem annak csak egy egészen egyszerű változata – egy „unokatestvére”?

1508-ban egy kölni feljegyzés szerint már említenek egy Hummelt, amely több más hangszer kíséretében egy körmeneten megszólalt. Azon kritikuss hangok, amelyek azt állítják, hogy a szövegben említett Hummel nem feltétlenül húros hangszerre értendő – merthogy a Hümmelchen, mint kecskedudácska volt ismeretes ebben az időben – nem állják meg a helyüket, mert a duda később, külön helyen kerül felsorolásra a szövegben, valamint Hummelnek nevezett dudáról nem is tudunk. 1516-ból ismerünk egy augsburgi fafaragást, (Schema monochordi), melyen szebb hangszerek vannak, mint a Praetorius féle Scheitholt. Ezeket azonban monochordoknak nevezik. Norvégiában ismerünk egy 1524-ből egy teljes formájában fennmaradt Langleiket (norvég Hummel) melyen a mai napig játszanak. (privát tulajdon). Praetorius a Scheitholtot „Lumpen Instrumenta” – ként aposztrofálta, ennek ellenére a hangszer az ahlefeldt-i nemes urak Gut Dampból a bejárati- és egyben a zeneterem fő helyére teszik, így nemesi rangra emelik. Tehát a hangszer nem csak a szolgálók szórakozását szolgálta, hanem a nemesség szabadidőeltöltésének eszköze lehetett?

Vajon Margaretha von Ahlefeldt (1613/4-1681), vagy lányai egyike játszott rajta, hasonlóképpen a francia királynőhöz és lányaihoz, akik valamivel később a tekerőlanton játszottak? Egy „lumpenhangszert” nem sorakoztatott volna fel kora legfontosabb hangszerei mellé az építő, Bendix von Ahlefeldt ebben a nemesi épületben.

A 8 zenélő hölgy mellett a lépcsőn találhatunk két allegorikus figurát, akik szöveg-csíkot tartanak a kezükben. Az egyik szöveg fordítása így szól:

„Ez a zenekar versenyre kelve dicsőséges örömet hoz!”

A másik: „MUSARUM NUTRIX PAX OPTIMA EST RERUM”
„A béke, mint a legfőbb jó, táplálja a múzsákat” – nem rossz mottó,

még mai szemmel nézve sem.

A feladatunk ezután az, hogy az engedélyek megszerzése után a hangszert pontosan felmérjük, megismerjük, hogy azután lemásolhassuk, újra megépíthessük.

Wilfried Ulrich már most kíváncsi, hogy milyen hangja lesz.

Azt a tényt, hogy a Schleswig-Holstein-i nemesi házban a Hummel nem egy paraszti hangszer volt, bizonyítja egy további stukkó is a mecklenburgi herceg nyári kastélyában Ratzeburgban. A korábbi, 1660-ban épült kastélyt 1764-ben lebontották, és egy igényes épülettel helyettesítették.

Az ünnepélyes rokokó-teremben egy ábrázolást láthatunk: Egy Hummelt és egy dudát. Mivel a Hummelen a középső lyuk csak vájatképpen látszik, a bundok beosztása pedig meglehetősen furcsa, lehetséges, hogy a hangszer csupán dekoráció.

Wilfried Ulrich a következő Schleswig-Holstein-i utazása során elvégzi a hangszer pontos analizését.

© Wilfried Ulrich Sept. 2013

1656-tól - Hinrich von Ahlefeldt (1592-1674) a Gut Damp tulajdonosa 1646-ban lépett házasságra Margaretha von Ahlefeldt-tel (1613/4-1681) 1678-tól Bendix von Ahlefeldt volt a tulajdonos.

Talán Margaretha von Ahlefeldt volt a Hummel-játékos és/vagy az ő gyermekei „Die Hummel – Geschichte eines Volksinstrumentes“ - A Hummel – egy népi hangszer története c. könyv megvásárolható Wilfried Ulrichnál.

A kötet a középkortól a XX. századig tárgyalja a Hummel történetét. Német kiadás 18 €, az angol kiadás 22 €, + postaköltség www.ulrich-instrumente.de

Ford.: *Trautwein Tímea*

Wilfried Ulrich

KÓRUSVERSENY SVÁJCBAN

Neuchatel kanton azonos nevű székhelye nagyjából félúton Zürich és Genf között a Balatonnál két és félszer kisebb, de mély vizű Neuchatel tó északi partján található. A szép fekvésű, kb. 32.000 lakosú város 2011-ben ünnepelte, hogy latinul „Novum Castellum” néven 1011-ből írásos emlék van a településről.

Neuchatel városka vegyeskara 30 évvel ezelőtt nemzetközi kórusverseny szervezésére vállalkozott. A másodévenkénti versenyt – hivatalos nevén fesztivált – idén 15-ik alkalommal rendezték augusztus 6-9 között. Az önkéntes szervezőgárda azóta is a régi kórustagokból áll. Rögtönzött születésnapi köszöntésként az egyik ebéd után most is jó kedvvel – és remek basszussal – énekeltek. A mindig látható szervezőkből 30-at számoltam meg, de a kórusok mellé beosztott kísérőkkel és háttér munkásokkal együtt kb. 100 főnek mondtak köszönetet a programfüzet utolsó oldalán felsorolt 24 támogató listájának végén.

A versenyt három kategóriában hirdették meg: vegyeskar, egy-neműkar, és gyermekkar. Tizenhárom ország képviseltette magát Venezuelától Portugálián át Kínáig. A kórusok mindegyike háromszor állt zsűri elé. A reneszánsz műveket a dombtetőn lévő káptalani templomban énekeltek délelőttként, délután került sor a romantikus és modern művek bemutatására a város központjában lévő hangversenyteremben. (Ennek tőzsomszédságában egy konténerben volt a rendezők főhadiszállása.)

E két kategóriában a kötelező művek a kiírás szerint:

Vegyeskar: T. L. Victoria: Ave Regina caelorum (8 szólam)
Ola Gjeilo: Nisi dominus

Egyneműkar: J.Handl: Pueri concinite (SSAA) vagy (TTBB)
P. Janaczak: De profundis clamavi

Gyermekkar: C. Janequin: Au Joli jeu de pousse avant
Kocsár Miklós: Salve Regina

Nagy örömmre szolgál, hogy a középiskolás életkorú hajdani „Lauda” leánykarral Szegeden bemutatott **Salve Regina** világhódító úton van. (Tavaly Cantonigrosban volt kötelező mű a nőikari kategóriában) Ezzel együtt erősen vitatható, hogy igazán gyermekkarnak való-e a mű, a „Joli jeu”-ról nem is beszélve. A kiadóként feltün-

tetett cpdl.org némi magyarázatot ad a feltehető átiratra, de a választás, mint kötelező mű nemzetközi versenyen alaposan megkérdőjelezhető. Szabadon választott műként hallottuk Morley: Fire Fire kezdetű madrigálját ifjúsági leánykarral (!) és Wilbye: Adieu Sweet Amarillys-ét nőikarral.

Esténként 20 órai kezdettel a kórusok 20 perces programban mutathatták be szabadon választott műsorukat, megkötés csupán annyi volt, hogy három tradicionális, vagy népzenei alkotás képviselje a versenyzők országát. Az esti koncerteken a közönség is szavazott.

Az időbeosztás érdekessége, hogy nem kategóriánként, hanem stíluskör szerint folyt a verseny. Így például a templomban egymást követték a vegyes- egynemű- és gyermekkarok. A közönség számára kétségkívül változatos ez az elrendezés, a három tagú zsűri meg emlékezzen az előző napi

Munkában a zsűri:
Maria Goundorina, Enrique Azurza és Pierre-Louis Nanchen

kötelező mű megformálására is.

A programok idejének betartása a gálát leszámít-

va mintaszerű volt. Óra 0.1-kor a műsorközlő megjelent, meglepetésemre kockás kék ingben. Bárdos tanár úrtól úgy tanultuk, hogy hangversenyre – nem csak estére! – az ember felveszi a testi – lelki ünneplőjét.

Az esti hangverseny műsora időnként jelentősen eltért a nyomtatott programtól, egy-két sorrendi változásról értesültünk (*konferálás csak francia nyelven volt*), de néhány mű egyszerűen kimaradt. Lehet, hogy járt érte pont-vesztés, de ez nem lett nyilvános. Igényes, változatos összeállításoktól kezdve harsány, hatásvadász, nem igazán hangversenyterembe való produkciókon keresztül kínai népzene nek mondott silány zongorakíséretes, 7 kvintés modulációs hollywoodi filmzenéig sok mindent hallottunk. Néha egy-egy hasonló fejbekölintéstől újra eszünkbe jut, hogy milyen gazdagok vagyunk!

Mindkét helyszínen szép számú közönség előtt folyt a verseny, noha a hangversenytermi belépőjegy ára forintra átszámítva borsosnak tűnt. (20-25-30 CHF) Igen sportszerűen nagy tapsot kapott minden együttes.

Hazánkat a **Prelude Vegyeskar** képviselte *Kabdebó Sándor* vezetésével.

Prelude Vegyeskar, vezényel: Kabdebó Sándor

Mindhárom műsorukat nagyon igényesen állították össze. Először az esti programban kerültek pódiumra Bartók, Ligeti, Bárdos, Kodály alkotásaival. Jó tempókkal, szöveghez igazodó érzékeny ritmussal és ha kellett, drámai aktivitással énekeltek. Sokszor láttam már Kabdebó Sándort dirigálni, de ilyen intenzitással talán még soha. A másnap délutáni romantikus-modern blokk darabjai egyenként meggyőzőek voltak – a kötelező művön kívül Brahms, Beischer-Matyó Tamás és Pertis Jenő fajsúlyos darabjai alkották a programot – a nehéz művek sora viszont nem erősítette, hanem már-már kioltotta egymást. Helyszíni próba sehol sem volt (próbalehetőség is alig.) a templomban kapott minden kórus 2 percet, hogy „megszokja” az akusztikát. Nagy ötlet volt, hogy a két kórusos Victoria művet a templom két hajójában egymással szemben állva énekeltek, gyönyörűen kirajzolódott a válaszokkal építkező szerkesztés. Georg Poss: Gaudens gaudeo kezdetű művében nagyon tetszetek a kidolgozott belső súlyok.

Mindent összevetve az igen izmos vegyeskari mezőnyben 7 in-

duló közül megérdemelten kaptak harmadik díjat.

Az első helyezett francia „**Candides**” Kórus tagjai profi muzikusnak készülő francia és német egyetemisták. Nagyszerű fiatal vezetőjük félig magyar! *Zeke Mihály* Menelaos Athénban és Stuttgartban tanult, jelenleg a Dijon-i opera kórusát vezeti. Kiváló programjuk, homogén hangzásuk és muzikalitásuk méltán emelte őket az egyenként is szolista adottságokkal rendelkező finn „**Somnium Ensemble**” elé. 18 hölgy mögött 16 (17?) deli légény egyik szebb hang, mint a másik, beleértve a rendkívül tehetséges karnagy *Erkkila Tatu* világos tenor recitativóját.

A vegyeskarok közül meg kell még említeni a szintén második díjas „**Resonans con tutti**” Kórust Lengyelországból. Vezetőjük *Waldemar Galazka*. Élő, differenciált és zenei alázattal formált műsorukat szívesen hallanám itthon is.

A négy nőikar közül az argentin „**Coral San Justo**” kapott számomra vitatható első díjat, dirigensük *Francesca Silvia Lenor*, második a portugál **Lousada konzervatóriumának Ifjúsági Nőikara** *Silvio Cortez* vezetésével. Harmadik díjat nem adtak ki.

A Marosszéki **Kodály Zoltán Gyermekkar Szovátáról** Romániát képviselte.

A Nyárad menti hét magyar falucskából való gyerekek kórusát 2005-ben kezdte taníttatni *Czakó Gabriella és Nagy Éva Vera*. Irányításukkal az anyanyelv mellé a zenei anyanyelvet is megtanulta eddig kb. 250 gyerek. Szépséges műsorukból az első estén Kodály Zoltán, Bárdos Lajos, Kocsár Miklós, Orbán György mives kompozíciói mellett kiemelkedett J. Ph. Rameau Himnusz az éjhez c. műve – második versszakként franciául, egy tüneményes szolistával. Másnap a templomban üdén, szép belső záratokkal lopták be magukat a hallgatóság szívébe. A verseny után a bejárati ajtó árkádjában a **Prelude Kórus**

Marosszéki Kodály Zoltán Gyermekkar Szovátáról

tagjainak szeretetteljes figyelmével kísérve addig

énekelték, míg el nem állt az eső. Megható volt látni, ahogy a két magyar ajkú kórus később is drukolt és örült egymás sikerének. Utolsó fellépésén a székely ruhás „**Transylvania**”-i Kórus – ahogy mindig konferálták őket – elsőként a Kötelező Salve Reginát énekelte, messze jobban, mint a másik gyermekkar. Berlioz motettája és az Angyalok és pásztorok mellett örökre emlékezetes marad, ahogy a Kocsár: Ő gyönyörű szép titokzatos éj kezdő arzis-tézisét megformálták. Bárdos Lajos: Életet az énekbe! tanulmányának méltó illusztrációja lehetne. Bár csak többször forgatnák énektanáraink, karvezetőink! (*Harminc írás 196. oldal Zeneműkiadó 1969, ill. Tanárképző Főiskolai jegyzet Karvezetés III. tankönyvkiadó 1966*)

A közönség addig tapsolt, míg az utolsó gyerek is le nem jött a színpadról. A gyermekkari kategória első (és egyben egyetlen) díját ők kapták. Utazásukhoz, s a beszámoló szerzőjének részvételéhez is az NKA adott anyagi segítséget. Köszönet érte!

A jó légkörű verseny után a gálakoncerten mindegyik kórus fellépett. Erre az alkalomra eljött a román nagykövet és megköszönte a székely gyerekeknek, hogy viszik Románia jó hírét.

A nagydíjat a zsűri nem adta ki (?) a közönség díját a finn kórus kapta.

A jó hosszúra nyúló utolsó hangversenyen – veszemre – az előkelő kijelölt helyen ültem az erkélyen. A meleget és levegőtleniséget sokan megszenvedtük. A hátam mögött, magasabban lévők még jobban. Próbáltam kérlelni a természetes szellőzést biztosító ajtó órét, hogy taps ill. a kórusok helycseréje alatt engedjen be egy kis friss levegőt.

Érhetetlen módon elzárkózott. („Szabál az szabál” ?)

Az előtérben lévő arénázást – amelyet az argentinok generáltak – elengedtem volna. Nem volt méltó a versenyhez.

Bár díjat nem kaptak, feltétlenül meg kell említenem egy olasz, pontosabban szardíniai kórust, vezetőjük *Gabriele Verdinelli*, akik végig hittel és meggyőző erővel énekeltek. A Marosszéki kórus mellett ők voltak az egyetlenek, akik a színpad után a saját kedvükre még dalra fakadtak.

Utolsó délelőtt kiderült, hogy a portugál leánykar is tudja a Salve Reginát, s mikor rájöttek, hogy a kottán szereplő név tulajdonosa a helyszínen van, örömmel csatlakoztak a Marosszéki kórushoz egy rögtönzött előcsarnoki éneklésre. Megható volt, még akkor is, ha a kezdő piano kicsit vastagra sikerült. Ennek fejében viszont nagyon szépen megegyezkedett a záró Maria.

Ez úton is köszönöm Kocsár Miklósnak a nagyszerű művet!

Kicsi országunk kitett magáért a 15. Neuchatel-i versenyen.

„Nem sokaság, hanem lélek...”

Rozgonyi Éva

A ZENE VILÁGNAPJA ÜNNEPSÉG ASZÓDON - 2014.

Este 6 órára összegyűlt a városka apraja-nagyja a Szent Háromság Római Katolikus templomban. *Énok-Nagy Levente* Karnagy Úr nyitotta meg az estét néhány soros ünnepi beszédével, majd orgona játékaival örvendeztetett meg bennünket.

Műsor: J. S. Bach: Air. Ezután *Tóth Rita* orgonaművész csodálatos előadását volt szerencsénk meghallgatni (műsor: J. S. Bach 147. Kantata záró

Műsor:

Cesar Franck: Panis Angelicus, Eszterházy Pál: Ave Maris Stella, Caccini: Ave Maria

A csengő gyermekhangok után a város nőikara, a tavaly novemberben alakult **Stellaria Media** lépett a közönség elé.

Műsor:

Cascioli: Panis Angelicus valamint Kodály Zoltán: Pangue Lingua

koral, Boellmann: Suite Gothique, Antonio Vivaldi: Domine Deus).

Az ezt követő percekben a Csengey Gusztáv Általános Iskola immáron 56 éves múltja visszatekintő ének-zene tagozata **Kicsinyek Kórusának** műsorát élvezhettük, melyben szólót énekelt *Murányi Anita*.

Zárásként a Kicsinyek és a Nőikar az aprócska templom oltára előtt olvadt eggyé és közös előadásukban Josquin des Prez: Ave vera Virginitas című műve csendült fel. Különleges élmény volt ez mindannyiunknak, de főleg azon hölgyeknek, akik együtt énekelhettek gyermekeikkel ezen a szép estén.

Győrfi Márta

A karnagnak nem dolga kórustagjainak a hangterjedelmét növelni. Amatőr kórusok értendők ide, tehát a tagok nem, vagy elenyésző számban végeztek magánének tanulmányokat.

Vizsgáljuk meg közelebbről, miért?

Legutóbb arról volt szó, hogy egy átlagos szopránnak a természetes hangterjedelme kb. a kétvonalas **fisz** –ig megy fel, addig jut fel könnyedén. Ez az a határhang, ahova teljesen kerekített **ú** hangzóval kényelmesen fel tud menni valaki. Az ennél magasabb fekvés használata énektechnikai tudást igényel. Nem arról van szó, hogy technikai tudás nélkül nem jönnének ki azok a magasabb hangok, futó skálában, nagyra nyitott **á** hangzóval, itt-ott erőből, de a hangzás egyenes, vékony, nélkülözi a csengést, szépségről nemigen beszélhetünk. A magánének tanításban ezt az említett váltóhangot igen körültekintően kezelik, kezdőnél a technikai alapozás mindenképpen az alatta lévő területen zajlik, s ha már kellő előrehaladás mutatkozik, akkor lehet igen óvatosan feljebb merészkedni, az elért technikai eredményeket oda is átplántálni, lassan, fokozatosan, ellátva a növendéket célravezető, segítő instrukciókkal. Mivel a legfelsőbb fekvésben másképp hallja magát a növendék belülről, mint ami kívül hallatszik, a legnagyobb feladat hozzászoktatni a magánénekes növendéket, hogy érzetekre dolgozzon, s ehhez a különbséghez szokjon hozzá. *(A jól képzett magas hang belülről vékonyan hallatszik, de kívül jól szól, messze hangzik, míg az, amit belül erősnek hallunk, a rosszul képzett, az kifelé szűk.)* A karnagyok általában minden skrupulus nélkül felskáláztatják szopránjaikat egészen magasra (kétvonalas **H**-ig, háromvonalas **C** –ig). Technikai instrukciók híján az amatőr énekes megy fel, ahogy tud.

Ha lennének is segítő instrukciók, a csoportban nem nagyon hallja saját magát, hogy hozzászokjon az érzetei alapján esetleges jó hanghoz. Tehát mindkét esetben a magas hangok helytelen használata fog megvalósulni. A helytelen hangképzés színbeli következménye a futó skálákban még nem is annyira hallatszik, fiatal (rugalmas) hangok esetén pedig látszólag könnyedén feljutnak, de amikor már a darabokra kerül a sor, akkor romlik tovább a helyzet, mert a kórusművekben a magas hangokat csak a legritkább esetben közelítjük meg futva: a legtöbbször hosszan kell ott tartózkodni, nagy ívek, kitartott drámai csúcspontok vannak, szövegmondással súlyosbítva, stb. Korábban már szó volt arról, hogy igazán csak azt a magasságot birtokoljuk (és terhelhetjük), amin tetszőleges hosszidig meg tudunk állni. Ha egy nem így birtokolt magasságot sokszor használunk, annak (a terhelés függvényében) kisebb nagyobb mértékű káros következményei lesznek. Például a rossz (hangi) megoldások lehúzódnak az azelőtt még kényelmesnek talált fekvésekbe is, (gyakran megesik, hogy egy szoprán kénytelen átülni az altba, holott hangszíne szerint a szopránban lenne a helye), és beszűkül a hangzás, fakóvá válik, forte-nál élessé. Mivel egy kórus hangzásának milyenségében a szoprán hangszíne kulcsszerepet játszik, nagyon fontos e szólam hangjainak ápolása, gondos karbantartása.

Javaslatok:

Ha akad a szoprán szólamban 4-5 magánéneket (jó pár éve) tanuló kórustag, akkor a tárgyalt magasságokat tartalmazó frázisokat kizárólag ők énekeljék (nem kell attól tartani, hogy kevés lesz).

Ha nincsenek ilyenek, akkor olyan kórusműveket, amelyek 1-2 „kirándulás”-nál több kétvonalas **Fisz** fölötti hangot tartalmaznak, mellőzzük!

Ne skáláztassuk a szopránokat kétvonalas **Fisz** (**G**) fölé. Az addig terjedő fekvést pedig jól megválasztott, hangzást szépítő, fejlesztő gyakorlatokkal, (célravezető instrukciók kíséretében) ápoljuk. Pár hónap múlva meg lesz az eredménye: dúsabb, csengőbb lesz a szólam, s ezáltal az egész kórus hangszíne.

Dr. Bruckner Adrienne

Egyes példányok (ára: 300,-Ft) beszerezhetők:

Nagykanizsán: Katona Noémi előadónál a Hevesi Művelődési Központban (Széchenyi tér 5-9.)

Pécsett - Pécsi Nevelők Háza Egyesület székházában (Pécs, Szent István tér 17.)

Tatabányán Saltzer Géza karnagnál és a Szerkesztőségben

„LÆTATUS SÛM... ÖRVENDEZTEM...” A VI. VÁCI NEMZETKÖZI GREGORIÁN FESZTIVÁL - 2014.

